

Wielka schizma wschodnia – kościół rzymskokatolicki i prawosławny. Scenariusz lekcji

Scenariusz, który macie Państwo w rękach, realizuje treści zawarte w podstawie programowej przedmiotu historia, dotyczące podziału Kościoła, który miał miejsce w średniowieczu. Dodatkowo rozwija on tematykę podstawową o treści, dzięki którym uczniowie zdobędą szerszą wiedzę o wyznaniu prawosławnym, co może być przydatne ze względu na znaczącą liczbę uczniów z Ukrainy kulturowo związanych właśnie z tradycją chrześcijaństwa w rycie wschodnim. Konspekt nawiązuje do Festiwalu Misteria Paschalia, którego tegoroczna edycja (2023) również podejmuje tematykę historycznych relacji pomiędzy dwoma wyznaniem.

Autorem scenariusza jest Rafał Bednarz, nauczyciel z wieloletnim doświadczeniem pedagogicznym – od stopnia akademickiego, poprzez szkołę średnią, po podstawową. Autor przez lata pracował w placówce edukacji alternatywnej, co też starał się wykorzystać przy opracowaniu metodyki do poniższego scenariusza. Jest również aktywnym przewodnikiem miejskim i z tego doświadczenia czerpie inspiracje w swojej codziennej pracy z uczniami, przygotowując różnego typu warsztaty terenowe, muzealne oraz gry miejskie.

Temat: *Wielka schizma wschodnia – kościół rzymskokatolicki i prawosławny*

Przygotowanie: Rafał Bednarz

Etap edukacyjny: II etap edukacyjny, klasy IV-VIII (rekomendowana klasa V/VI)

Przedmiot: historia

Przewidywany czas: 45 minut

Cele lekcji:

- realizacja treści zawartych w podstawie programowej (I.4, I.5, II.1, II.4, II.5, III.3)
- analiza informacji zawartych w źródłach
- zapoznanie uczniów z dziełami kultury (muzyka dawna)
- przekazanie podstawowych różnic pomiędzy kościołem rzymskokatolickim a prawosławnym

Metody i formy pracy: praca z tekstem; praca z filmem; praca z utworem muzycznym; praca indywidualna; praca w grupach; drama; pogadanka; metoda ekspresji twórczej połączona z przeżyciem; praca plastyczna

Wykorzystane materiały:

- tekst Wielka Schizma Wschodnia (załącznik 1)
- materiały graficzne do pracy z filmem/tekstem (załączniki 2 i 3)
- materiały plastyczne (kartki, kredki, ołówki, flamastry, pastele, klej)
- film HISTORIA PRAWOSŁAWIE na platformie YouTube, kanał kaJAK? [KLIK](#)
- utwór muzyczny *Printemps Sacré. Quis dabit capiti meo aquam?* Ensemble Irini, na oficjalnym kanale zespołu Irini Ensemble [KLIK](#)
- utwór muzyczny *Shen khar venakhi* Ensemble Irini, na oficjalnym kanale zespołu Irini Ensemble [KLIK](#)
- utwór muzyczny *Agni Parthene* – bizantyjski hymn maryjny (dostępny na kanale Adoration of the Cross) [KLIK](#)

TOK LEKCJI:

1. Przywitanie uczniów.
2. Wprowadzenie w temat. Nauczyciel pyta uczniów, jakie wyznanie jest dominujące w kulturze europejskiej. Uczniowie wskazują chrześcijaństwo. Nauczyciel krótko przypomina o dużej roli chrześcijaństwa w kulturze europejskiej oraz o tym, że jego wpływ ugruntował się szczególnie w epoce średniowiecza.
3. Nauczyciel zapisuje na tablicy słowo „CHRZEŚCIJAŃSTWO”, następnie pyta uczniów, czy na świecie istnieje tylko jeden rodzaj chrześcijaństwa. W zależności od stanu wiedzy uczniów zapisuje w postaci strzałek różne odłamy (np. katolicyzm, prawosławie, odłamy protestanckie, etc.).
4. Po wypisaniu przykładów, nauczyciel pyta, który z odłamów chrześcijaństwa dominuje w Polsce. Po otrzymaniu odpowiedzi nauczyciel opowiada, że w krajach za naszą wschodnią granicą rozwinął się jeszcze w średniowieczu inny odłam. Miało to fundamentalne znaczenie, ponieważ tereny, na których jest on dominujący, wykształciły inną kulturę/tradycję/zwyczaje. Kończy wywód zdaniem: „Dziś dowiemy się, w jaki sposób do tego doszło”.
5. Nauczyciel rozdaje/wyświetla uczniom tekst Wielka Schizma Wschodnia (załącznik 1) oraz rozdaje karty (załącznik 2) z poleceniem do tekstu. Następnie uczniowie w parach/grupach czytają tekst oraz wykonują polecenie umieszczone na karcie pracy.

A. WARIANT I:

- wytypowani uczniowie w parach czytają/prezentują swoje przykładowe dialogi.

B. WARIANT II:

- wytypowani uczniowie prezentują krótką dramę, mającą na celu zilustrować wydarzenia roku 1054.

- Po wykonanej pracy nauczyciel wprowadza uczniów w dalszy etap lekcji, wskazując liczbę osób wyznania prawosławnego na świecie (ok. 150 mln). Informuje, że znaczna ich liczba żyje w Polsce. Nauczyciel może podsumować wypowiedź zdaniem: „Między innymi z tego powodu warto znać podstawowe różnice pomiędzy katolicyzmem a prawosławiem”.
- Nauczyciel włącza uczniom film HISTORIA PRAWOSŁAWIE **KLIK**, następnie rozdaje grupom/parom wcześniej przygotowane karty (załącznik 3), wskazując cel pracy. Uczniowie przypisują poszczególne elementy do właściwego wyznania.

UWAGI:

- rekomenduje się, aby włączyć uczniom film dwa razy (ewentualnie trzy, uruchamiając np. od połowy, od miejsca, w którym autor przedstawia podobieństwa i różnice);
- uczniowie poza filmem korzystają z wcześniej udostępnionego tekstu (załącznik 1);
- w klasach starszych nauczyciel może zignorować karty i poprosić uczniów o wypisanie różnic na podstawie filmu oraz tekstu.

- Prezentacja wyników pracy (można zapisać je na tablicy, bądź ułożyć z wykorzystaniem kart edukacyjnych).

UWAGA: nauczyciel przy omawianiu może zadać pytania posiłkowe:

- Co łączy oba odłamy?
- Jak wygląda w obu odłamach ceremonia chrztu?
- W jakich krajach dominuje protestantyzm?
- Kiedy w katolicyzmie przyjmuje się bierzmowanie?
- Czy w Krakowie są cerkwie? (cerkiew prawosławna – ul. Szpitalna 24, cerkiew grekokatolicka – ul. Wiślna 11).

- Nauczyciel wprowadza uczniów w ostatni etap lekcji. Podkreśla istotną rolę muzyki w liturgii obu wyznań, ze szczególnym uwzględnieniem liturgii prawosławnej. Wspomina o kształtowaniu się duchowości i czynnika kulturotwórczym muzyki w średniowieczu.

10. Nauczyciel odtwarza jeden z wybranych utworów muzycznych (dwie pierwsze propozycje to utwory z programu Misteria Paschalia 2023):

Printemps Sacré. Quis dabit capiti meo aquam? Ensemble Irini **KLIK**

Shen khar venakhi Ensemble Irini – **KLIK**

Agni Parthene – bizantyjski hymn maryjny – **KLIK**

Nauczyciel może zadać przykładowe pytania po wysłuchaniu utworu:

- Jakie emocje wzbudza utwór?
- Czy w utworze występują instrumenty?
- Czy wiecie, w jakim języku śpiewany jest utwór?
- Jak myślicie, co jest tematem utworu?

11. Nauczyciel włącza uczniom zamiennie pozostałe utwory (lub fragmenty). Uczniowie tworzą w tym momencie własne ilustracje do słuchanych utworów. Praca plastyczna powinna być oparta na odczuciach i emocjach uczniów słuchających utworu. Nauczyciel może naprowadzać ich, sugerując, by w swoim obrazie uwzględnili charakterystyczne elementy muzyki, takie jak: tempo (ruch), dynamika (głośność), barwa, etc.

W trakcie lekcji nauczyciel informuje o Festiwalu Misteria Paschalia 2023 (ze szczególnym naciskiem na koncert 16 kwietnia, który odbywać się będzie w Niedzielę Wielkanocną w cerkwi prawosławnej przy ul. Szpitalnej 24).

Zadanie domowe

Uczniowie tworzą plakat do filmu/koncertu/spektaklu, który ma dotyczyć wielkiej schizmy wschodniej. Wykorzystują do tego wiedzę oraz pracę wykonaną na lekcji. Nauczyciel po odebraniu projektów może stworzyć galerię plakatów w sali/na korytarzu szkolnym.

Załącznik 1

Podział Kościołów – Wielka Schizma Wschodnia

W średniowieczu w całej Europie oraz na terenie Bizancjum dominowało chrześcijaństwo – jednak w zależności od tego, w której z tych części byśmy się znajdowali, wiara oraz obrzędy chrześcijańskie znacznie się od siebie różniły.

Różnice te dotyczyły wielu aspektów, np. na Zachodzie językiem używanym podczas sprawowania liturgii była łacina, a na Wschodzie greka. Na Wschodzie uważano, że duchowni mogą zakładać rodziny, czemu na Zachodzie się sprzeciwiano. Spierano się o przywództwo: na Zachodzie szczególną pozycję miał biskup Rzymu (papież), na Wschodzie patriarchowie uznawali władzę cesarza, sami natomiast nie uznawali się za gorszych od papieża. Spierano się nawet o chleb, pod postacią którego przyjmowano komunię: czy powinien on być kwaszony – jak twierdzono na Wschodzie – czy też nie. Najważniejszy jednak konflikt dotyczył kwestii Trójcy Świętej: chrześcijanie zachodni wierzyli, że Duch Święty pochodził od Ojca i Syna, natomiast wyznawcy wschodni, że tylko od Ojca.

Kulminacją sporu stał się rok 1054, kiedy doszło do trwającego do dnia dzisiejszego podziału chrześcijaństwa. Podczas nieudanych prób rozwiązania sporów wysłannik papieża przeklął patriarchę Konstantynopola, a ten odpowiedział tym samym. Spór podzielił ówczesny świat na dwa obozy: zachodnich rzymskich katolików i wschodnich wyznawców prawosławia.

Do dziś w naszym kraju mieszka wielu prawosławnych. Poza różnicami w doktrynie wiary, widoczne są również inne rozbieżności, np. duchownych prawosławnych nazywa się popami (a nie księżmi), miejscem kultu pozostaje cerkiew, a kalendarz, którym posługują się chrześcijanie wschodni, różni się o około 13 dni od gregoriańskiego. To jedynie kilka najbardziej widocznych różnic pomiędzy dwoma odłamami chrześcijaństwa.

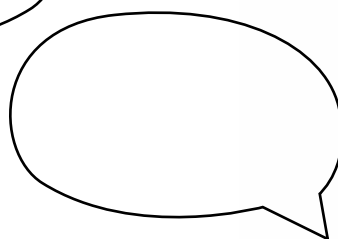
Załącznik 2

Przedstaw w postaci dialogu, jak mogła przebiegać rozmowa wystannika papieża z patriarchą Konstantynopola.

Jakimi argumentami mogli się wymieniać? Uwzględnij w swojej pracy historyczne zakończenie sporu.

**ARGUMENTY
ZACHODU**

**ARGUMENTY
WSCHODU**

Załącznik 3

Na podstawie krótkiego filmu oraz informacji z tekstu z początku lekcji dopasuj karty do właściwego Kościoła (rzymskokatolickiego lub prawosławnego).

zwierzchnictwo papieża

komunia pod dwiema postaciami

świątynia nazywa się cerkiew

uznanie niepokalanego poczęcia
(bez grzechu) Marii

przyjęcie zaraz po chrzcie
sakramentu bierzmowania

kult obrazów i relikwi, ale brak
kultu rzeźb

zakaz małżeństw duchownych

dominująca religia w Polsce